

О. Е. Лубенченко,

доктор економічних наук, доцент,
завідувач Національного центру обліку та аудиту,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
E-mail: olga.lubenchenko@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4209-8929>

Організація та методичне забезпечення фінансового моніторингу в аудиторській фірмі: новітні вимоги

Досліджено вимоги до впровадження фінансового моніторингу суб'єктами аудиторської діяльності, визначені Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” від 06.12.2019 р. № 361-ІХ, який набрав чинності 28.04.2020 р. Наявність неоднозначних тлумачень окремих понять у зазначеному Законі, значні фінансові санкції, що можуть бути покладені на суб'єктів аудиторської діяльності, потребують розробки та впровадження внутрішньофірмових документів щодо фінансового моніторингу. Якщо у попередній редакції Закону були визначені особливості організації фінансового моніторингу для суб'єктів аудиторської діяльності у разі надання певних послуг клієнтам (операції з нерухомістю; управління активами; залучення коштів для утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності та управління ними, купівля – продаж корпоративних прав), то в оновленому Законі такі особливості відсутні. Тому наразі суб'єктам аудиторської діяльності при організації фінансового моніторингу необхідно керуватися загальними нормами Закону. З цією метою розроблено ряд розпорядчих документів: наказ про призначення особи, відповідальної за проведення фінансового моніторингу; висновок щодо перевірки ділової репутації кандидата на посаду відповідального працівника; правила фінансового моніторингу суб'єкта аудиторської діяльності; щомісячна довідка відповідальної особи про результати проведених заходів щодо фінансового моніторингу. Розроблені правила фінансового моніторингу охоплюють всі законодавчі вимоги щодо впровадження фінансового моніторингу, при цьому за необхідності в ці правила можуть вноситися відповідні зміни. З правилами мають бути ознайомлені співробітники суб'єкта аудиторської діяльності, задіяні у наданні аудиторських і неаудиторських послуг через участь у внутрішньому навчанні з питань фінансового моніторингу. Крім правил, пропонується доповнити робочу документацію, яка забезпечує проведення процедур фінансового моніторингу, такими розділами: 1. Документальне забезпечення фінансового моніторингу САД. 2. Персонал та навчання персоналу з питань фінансового моніторингу. 3. Документальне забезпечення взаємодії з Державною службою фінансового моніторингу України, міністерствами та відомствами, що дозволять суб'єктам аудиторської діяльності виконати вимоги законодавства у повному обсязі й уникнути значних фінансових санкцій з боку контролюючих і регуляторних органів.

Ключові слова: суб'єкт аудиторської діяльності, аудиторські послуги, фінансовий моніторинг, первинний фінансовий моніторинг, правила фінансового моніторингу, відповідальна особа.

Постановка проблеми. Виконання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, меморандуму про співпрацю між Україною та Міжнародним валютним фондом потребувало змін законодавства у частині запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Саме тому з 28 квітня 2020 року запровадив Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” від 06.12.2019 р. № 361-ІХ (надалі – Закон № 361) [1]. Закон № 361 підтвердив при-

оритетність інтеграції України у європейський політичний, економічний, правовий простір, розширив перелік суб'єктів первинного фінансового моніторингу, запровадив ризик-орієнтований підхід у роботі з замовниками аудиторських послуг, процедури належної перевірки клієнта (замовника аудиторських послуг), заходи якої включають ідентифікацію, верифікацію, встановлення кінцевих бенефіціарів та операцій із публічними діячами, а також актуалізацію інформації щодо клієнта. Попереднє ознайомлення із Законом № 361 свідчить, по-перше, про невизначеність тлумачень таких понять, як “ефективне управління ризиками”, “неналежна система управління ризиками”, “неналежна організація”, “значний

вплив”, “тісні ділові зв’язки”, “складні фінансові операції”, “незвично великі фінансові операції”, по-друге, – про суттєве підвищення штрафних санкцій, а це у сукупності може призвести до правового конфлікту між суб’єктами первинного фінансового моніторингу (аудиторськими фірмами, аудиторами – фізичними особами – підприємцями) і контролюючими органами, появи нових корупційних ризиків. Така ситуація потребує врегулювання через розробку й упровадження внутрішньофірмових документів суб’єктів аудиторської діяльності щодо фінансового моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання фінансового моніторингу у своїх роботах розглядали такі вітчизняні науковці, як О. Балануца [2], Е. Дмитренко [3; 4], В. Сухонос [5], А. Хмелюк [6] та ін. Ці дослідження стосуються правового забезпечення фінансової безпеки України, юридичної відповідальності суб’єктів фінансового моніторингу та фінансового контролю. Водночас взагалі не висвітлювалися питання організаційного та методичного забезпечення фінансового моніторингу для суб’єктів первинного фінансового моніторингу, серед яких є суб’єкти

аудиторської діяльності (надалі – САД): аудиторські фірми й аудитори – фізичні особи – підприємці. Тому метою статті є розробка організаційного та методичного забезпечення фінансового моніторингу в аудиторських фірмах у частині правил фінансового моніторингу на підставі Закону № 361, інших діючих нормативних актів, спеціальної літератури та з урахуванням досвіду Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering, FATF).

Виклад основного матеріалу дослідження.

За Законом № 361, первинний фінансовий моніторинг представляє сукупність заходів, які вживаються суб’єктами первинного фінансового моніторингу і спрямовані на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом [1]. Закон № 361 порівняно з попередньою редакцією Закону від 14.10.2014 року № 1702-VII [7] (надалі – Закон № 1702) значною мірою розширив коло суб’єктів первинного фінансового моніторингу, в тому числі спеціально визначених, та окреслив для них особливості діяльності, табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння законодавства України щодо визначення суб’єктів первинного фінансового моніторингу та особливостей їх діяльності

Закон № 361 [1]	Закон № 1702 [7]
<p>Стаття 6. Система та суб’єкти фінансового моніторингу 7) спеціально визначені суб’єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин): а) суб’єкти аудиторської діяльності; б) бухгалтери, суб’єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку; в) суб’єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування; г) адвокатські бюро, адвокатські об’єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; г) нотаріуси; д) суб’єкти господарювання, що надають юридичні послуги; е) особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами; є) суб’єкти господарювання, що надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, а також суб’єкти господарювання, що надають за винагороду консультаційні послуги, що пов’язані з купівлею-продажем нерухомого майна; ж) суб’єкти господарювання, що здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них; з) суб’єкти господарювання, що надають послуги у сфері лотерей та/або азартних ігор; 8) постачальник послуг, пов’язаних з обігом віртуальних активів; 9) інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги</p>	<p>Стаття 5. Система та суб’єкти фінансового моніторингу 7) спеціально визначені суб’єкти первинного фінансового моніторингу: а) суб’єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна; б) суб’єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них; в) суб’єкти господарювання, які проводять лотереї та азартні ігри, у тому числі казино, електронне (віртуальне) казино; г) нотаріуси, адвокати, адвокатські бюро та об’єднання, аудитори, аудиторські фірми, суб’єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку, суб’єкти господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових правовідносин); 8) інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги</p>

Стаття 10. Особливості діяльності спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу

1. Виконання обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу забезпечується:

1) адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, нотаріусами, суб'єктами господарювання, що надають юридичні послуги, якщо вони беруть участь, діючи від імені та/або за дорученням клієнта, у будь-якій фінансовій операції та/або допомагають клієнту планувати чи здійснювати операцію щодо:

купівлі-продажу нерухомості або управління майном при фінансуванні будівництва житла;

купівлі-продажу суб'єктів господарювання та корпоративних прав;

управління коштами, цінними паперами або іншими активами клієнта;

відкриття та/або управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах;

залучення коштів, необхідних для створення юридичних осіб та фондів, забезпечення їх діяльності або управління ними; створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, фондами, трастами або іншими подібними правовими утвореннями;

2) суб'єктами господарювання, що надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, а також суб'єктами господарювання, що надають за винагороду консультаційні послуги, що пов'язані з купівлею-продажем нерухомого майна, при наданні консультаційних послуг, підготовці та/або здійсненні правочинів щодо купівлі-продажу нерухомого майна;

3) суб'єктами господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, якщо сума фінансової операції дорівнює чи перевищує 40 тисяч гривень, або суму, еквівалентну зазначеній сумі, в тому числі в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, під час проведення фінансових операцій з предметами високої вартості (зокрема, з дорогоцінними металами, дорогоцінним камінням, антикварними речами, предметами мистецтва тощо) або під час організації торгівлі такими предметами, у тому числі аукціонної;

4) суб'єктами господарювання, що надають послуги у сфері лотерей та/або азартних ігор під час здійснення фінансових операцій із прийняття або повернення у сукупності або окремо плати (ставок) безпосередньо у гравців, виплати виграшу (призу).

Стаття 8. Особливості діяльності спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу

1. Виконання обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу забезпечується адвокатами, адвокатськими бюро та об'єднаннями, нотаріусами, особами, які надають юридичні послуги, **аудиторами, аудиторськими фірмами**, суб'єктами господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку, у разі, якщо вони задіяні у фінансовій операції для свого клієнта щодо:

купівлі-продажу нерухомості;

управління активами клієнта;

управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах;

залучення коштів для утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності та управління ними;

утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності (включаючи аудит) чи управління ними, а також купівлі-продажу юридичних осіб (корпоративних прав)

Тобто у попередній редакції (Закон № 1702) були визначені особливості організації фінансового моніторингу для САД у разі надання певних послуг клієнтам (операції з нерухомістю; управління активами, в тому числі банківським рахунком або рахунком у цінних паперах; залучення коштів для утворення юридичних осіб, забезпечення їх діяльності та управління ними, купівля-продаж корпоративних прав). У оновленому законі такі особливості відсутні взагалі.

Пункт 7 розділу X Закону № 361 передбачає, що Кабінет Міністрів України зобов'язаний протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом, привести свої нормативно-правові акти у відповідність із ним, а також забезпечити перегляд

і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону [1]. Ці вимоги Закону № 361 у травні 2020 року ще не були реалізовані. Тому з 28.04.2020 р. при організації фінансового моніторингу САД необхідно користуватися загальними нормами Закону № 361, а саме, суб'єкт аудиторської діяльності має насамперед призначити особу, відповідальну за проведення фінансового моніторингу (як що це було зроблено раніше), та особу, яка буде виконувати такі обов'язки у разі відсутності відповідальної особи. Призначення проводиться за посадою на рівні керівництва САД на підставі відповідного наказу.

Наказ про призначення САД особи, відповідальної за проведення фінансового моніторингу

АФ "XXX"	
НАКАЗ	
№ 02 М	від " 24 " квітня 2020 року
м. Київ	
Відповідно до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 14.10.2014 р. № 1702-ІV*	
НАКАЗУЮ:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Призначити відповідальною особою за проведення фінансового моніторингу П.І.Б.** 2. Відповідальній особі ознайомитися із посадовою інструкцією, вжити заходів для забезпечення вимог Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення". 	
Директор АФ "XXX", П.І.Б., підпис	
З наказом ознайомлений Особа, відповідальна за проведення фінансового моніторингу П.І.Б., підпис, дата	
<small>*З 28.04.2020 року діє Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 06.12.2019 р. № 361-ІХ.</small>	
<small>**Особою за проведення фінансового моніторингу може бути керівник САД.</small>	

САД протягом трьох робочих днів з дня призначення повідомляє про це Державну службу фінансового моніторингу (надалі – Держфінмоніторинг). Відповідальна особа має працювати в САД за основним місцем роботи, мати певний професійний досвід (але не обов'язково бути аудитором), пройти підвищення кваліфікації з питань фінансового моніторингу протягом трьох місяців з моменту призначення на посаду, мати бездоганну репутацію,

що підтверджує довідка з Міністерства внутрішніх справ України, яка містить результати перевірки за персонально-довідковим обліком інформації про відсутність судимості, притягнення особи до кримінальної відповідальності, обмежень, передбачених кримінально-процесуальним законодавством України. Керівник САД складає внутрішній документ "Висновок щодо перевірки ділової репутації кандидата на посаду відповідального працівника".

Висновок щодо перевірки ділової репутації кандидата на посаду відповідального працівника

АФ "XXX"	
Код за ЄДРПОУ _____	
ВИСНОВОК	
щодо перевірки ділової репутації кандидата на посаду відповідального працівника	
П.І.Б. _____ (кандидата на посаду відповідального працівника)	
Адреса: (за паспортними даними або даними довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи) _____	
згідно зі ст. 9 Закону № 361, на підставі таких документів:	
Трудова книжка: _____ (ксерокопія додається)	
Довідка Міністерства внутрішніх справ України про відсутність (наявність) судимості, притягнення особи до кримінальної відповідальності, обмежень, передбачених кримінально-процесуальним законодавством України: (ксерокопія додається)	
Паспорт: (ксерокопія додається)	
Диплом про освіту: (ксерокопія додається)	
Свідчення про підвищення кваліфікації (видане Державною службою фінансового моніторингу або вказати інше за необхідності): (ксерокопія додається)	
Встановлено: Перевірка ділової репутації кандидата на посаду відповідального працівника (П.І.Б.) показала його відповідність зазначеній посаді згідно зі ст. 9 Закону № 361 на підставі представлених документів.	
Директор САД, П.І.Б., дата, підпис	

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

Права, обов'язки, знання та вміння особи, відповідальної за проведення фінансового моніторингу, визначаються посадовою інструкцією, яка розробляється керівництвом САД.

Відальна особа має інформувати керівника САД не рідше одного разу на місяць про стан фінансового моніторингу на фірмі через подання відповідної довідки.

Довідка відповідальної особи про результати проведених заходів щодо фінансового моніторингу

Директору АФ "XXX" П.І.Б. відповідальної особи за проведення фінансового моніторингу в АФ "XXX" П.І.Б.		
Довідка про результати проведених заходів щодо первинного фінансового моніторингу за квітень 2020 року		
На виконання вимог Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" повідомляю про результати проведених заходів з внутрішнього фінансового моніторингу АФ "XXX" за квітень 2020 року*.		
Результати проведених заходів:		
№	Назва заходів	Кількість операцій / примітки
1.	Виявлено фінансових операцій, що підлягають первинному фінансовому моніторингу	x
2.	Зареєстровано фінансових операцій з ознаками первинного фінансового моніторингу	x
3.	Направлено до Держфінмоніторингу України фінансових операцій, що підлягають первинному фінансовому моніторингу (з 28.04.2020 року – порогові та підозрілі операції згідно зі ст. 20, 21 Закону № 361)	x
4.	Управління ризиками	Визначення рівня чи переоцінка ризиків клієнтів у звітному періоді проводилися згідно з планом та Положенням про оцінку та управління ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення
5.	Зупинені фінансові операції	x
6.	Направлення у визначених законодавством випадках до правоохоронних органів інформації	x
7.	Фінансові операції, у проведенні яких було відмовлено	x
8.	Заходи з підготовки персоналу щодо виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму	Навчальні заходи у звітному періоді проводилися відповідно до розробленого плану
9.	Розроблення та постійне оновлення правил і програм проведення фінансового моніторингу з урахуванням вимог законодавства	З 28.04.2020 р. оновлено правила первинного фінансового моніторингу з урахуванням вимог Закону № 361
10.	Результати проведених перевірок внутрішньої системи фінансового моніторингу	Перевірка внутрішньої системи фінансового моніторингу у вказаному періоді не проводилася
*З 28.04.2020 року фінансовий моніторинг розповсюджується на порогові та підозрілі фінансові операції. Дата складання довідки: 30 квітня 2020 р. П.І.Б. відповідальної особи, підпис Примітка директора САД, що він з інформацією ознайомлений та взяв її до уваги		

Потребує уточнення визначення, наведене у статті 21 Закону № 361 щодо підозрілих фінансових операцій: фінансові операції або спроба їх проведення незалежно від суми, на яку вони проводяться, вважаються підозрілими, якщо суб'єкт первинного фінансового моніторингу має підозру або має достатні підстави для підозри, що вони є результатом злочинної діяльності або пов'язані чи стосуються фінансування тероризму або фінансування розповсюдження зброї масового знищення [1]. Водночас Закон № 361 не містить тлумачення злочинної діяльності. Звернення до юридичної літератури щодо трактування злочинної діяльності дає змогу встановити, що це є скоєння особою кількох злочинів у більш чи менш тривалий проміжок часу, а злочин – це комплекс дій із досягнення цілей, що ставляться особою, протиправним шляхом [8]. З огляду на практику аудиту, ми рекомендуємо класифікувати підозрілі операції так:

1) операції, пов'язані легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом (допорогові суми, що стосуються: а) фінансових операцій з публічними діями; б) переказу коштів за кордон, у тому числі до держав, віднесених Кабінетом Міністрів України до офшорних зон; в) операцій із готівкою (внесення, переказ, отримання коштів));

2) операції, пов'язані з порушенням вимог Податкового кодексу України (надалі – ПКУ). Стаття 212 Кримінального кодексу України (надалі – ККУ) передбачає відповідальність за ухилення від сплати податків, визначених ПКУ. Згідно з ч. 1 ст. 212 ККУ, кримінальна відповідальність настає при приховуванні від оподаткування доходу в розмірі 3 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (надалі – НМДГ). П. 5 підрозділу 1 розділу ХХ та пп. 169.1.1 ст. 169 ПКУ встановлює НМДГ на рівні 50% розміру прожиткового мінімуму на одну працездатну особу. Прожитковий мінімум у

2020 році становив 2102 грн, відповідно НМДГ дорівнює 1051 грн. Отже, кримінальна відповідальність при порушенні податкового законодавства у 2020 році настає при приховуванні доходів у сумі понад 3 153 000 грн. Ч. 2 ст. 212 ККУ встановлює відповідальність за приховування доходів від оподаткування у великих розмірах – 5 000 НМДГ, у 2020 році ця величина становила 5 255 000 грн; ч. 3 ст. 212 ККУ – в особливо великих розмірах, 7 000 НМДГ, що у 2020 році дорівнювали 7 357 000 грн.

3) операції пов'язані, з шахрайством (заволодіння чужим майном або придбання майна шляхом обману, ст. 190 ККУ).

Про порушення законодавства, наведені в п. 2) та п. 3), будуть свідчити відсутність розпорядчих та підтверджувальних первинних документів у замовника аудиторських послуг, а також незадовільні результати тесту на шахрайство, що проводиться аудитором відповідно до МСА 240 “Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства при аудиті фінансової звітності”. Запропонована класифікація може бути розширена, зважаючи на конкретні завдання, які виконує САД.

Обов'язком відповідальної особи за проведення фінансового моніторингу є розроблення та постійне оновлення внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу з урахуванням вимог законодавства; у першу чергу це стосується розроблення правил фінансового моніторингу та відповідних програм. Правила фінансового моніторингу (надалі – Правила) є внутрішнім документом САД, що розробляється на підставі законодавчих вимог. Зміни, внесені Законом № 361 у процедури моніторингу, потребували коригування внутрішніх документів САД. З цією метою було розроблено структуру правил та методичні рекомендації (процедури) щодо наповнення кожного розділу, табл. 2.

Таблиця 2

Структурування правил фінансового моніторингу САД

Розділ правил фінансового моніторингу САД	Процедури, що застосовує САД
1	2
1. Опис внутрішньої системи фінансового моніторингу САД 1.1. Загальні положення	Внутрішня система фінансового моніторингу САД створена з огляду на те, що САД, згідно з пп. 7, п. 2 ст. 6 Закону № 361, зобов'язаний виконувати обов'язки суб'єкта первинного фінансового моніторингу, визначені п. 2 ст. 8 цього Закону. У виконанні Правил зобов'язані брати безпосередню участь працівники САД у межах їх компетенції з метою виявлення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Будь-які посадові особи САД, яким стало відомо про порогові фінансові операції, підозрілі фінансові операції свого клієнта з урахуванням їх класифікації або при іншому виконанні своїх функцій, зобов'язані повідомити відповідальну особу за впровадження фінансового моніторингу – працівника (за наявності) або керівника САД – у разі виникнення у них підозри щодо клієнта

1.2. Призначення працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу	Призначається на посаду на рівні керівництва САД, повинен мати бездоганну репутацію, що підтверджується відповідними довідками
1.3. Права та обов'язки відповідального працівника	Згідно з п. 3 ст. 9 Закону № 361
2. Порядок постановки на облік (зняття з обліку) у Держфінмоніторингу	САД як спеціально визначений суб'єкт зобов'язаний стати на облік у Держфінмоніторингу як суб'єкт не пізніше дня встановлення ділових відносин з клієнтом (проведення фінансової операції) відповідно до пп.1, п. 2 ст. 8 Закону № 361. Інформація, необхідна для взяття суб'єкта на облік, подається в паперовому вигляді та обов'язково повинна містити відомості про реєстрацію суб'єкта, його місцезнаходження, відповідального працівника, особу, яка тимчасово виконуватиме обов'язки відповідального працівника у разі його відсутності (у разі призначення такої особи), а також відокремлені підрозділи суб'єкта за їх наявності
3. Порядок ідентифікації, верифікації та вивчення клієнтів	Умови, за яких здійснюються ідентифікація, верифікація та вивчення клієнта (представника клієнта), та перелік ідентифікаційних даних встановлені ст. 11 Закону № 361. Ідентифікація і верифікація клієнтів здійснюється до встановлення ділових відносин, вчинення правочинів, проведення фінансових операцій. Процедури ідентифікації та верифікації застосовуються окремо: для резидентів (фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців, юридичних осіб); для нерезидентів (фізичних осіб, юридичних осіб, для трастів, іноземних фінансових установ). Додаткові процедури для клієнтів, які (кінцеві бенефіціарні власники яких) є політично значущими особами, членами їх сімей та особами, пов'язаними з політично значущими особами. При проведенні ідентифікації, верифікації та дослідженні діяльності клієнта відповідальна особа складає опитувальник як окремий внутрішній документ
4. Порядок відмови від встановлення ділових відносин з клієнтом або від проведення фінансової операції	Згідно зі ст. 15 Закону № 361, САД відмовляється від встановлення ділових відносин із замовником аудиторських послуг у разі: неможливості провести процедури ідентифікації та верифікації замовника; неможливості визначити його кінцевих бенефіціарів; якщо ризик діяльності замовника є надзвичайно високий; якщо управлінський персонал замовника надає САД недостовірну інформацію
5. Управління ризиками та оцінка ризиків	На етапі встановлення ділових відносин або у процесі обслуговування клієнта на підставі аналізу ідентифікаційних даних клієнта, інших наявних відомостей та інформації про клієнта та його діяльність здійснюється оцінка ризику цього клієнта з урахуванням критеріїв ризику, що визначаються відповідно до законодавства. Оцінювання ризику клієнта здійснюється за відповідними критеріями, зокрема за типом клієнта, географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, і видом товарів, послуг, які клієнт отримує від суб'єкта. Для оцінки ризиків у САД розроблено критерії ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення з урахуванням критеріїв ризику, визначених відповідно до законодавства*
6. Виявлення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу	Фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, поділяються на: – порогові фінансові операції (ст. 20 Закону № 361); – підозрілі фінансові операції (ст. 21 Закону № 361) з урахуванням запропонованої класифікації щодо підозрілих операцій
7. Порядок повідомлення Держфінмоніторингу про підозри, які виникли щодо діяльності осіб або їх активів, якщо є підстави вважати, що вони пов'язані зі злочином, визначеним ККУ. Зупинення фінансових операцій	Відповідно до ст. 23 Закону № 361, суб'єкт первинного фінансового моніторингу, що здійснює або забезпечує здійснення фінансових операцій, має право зупинити здійснення таких операцій, якщо вони є підозрілими

<p>8. Порядок повідомлення Держфінмоніторингу та відповідним правоохоронним органам про фінансові операції, стосовно яких є підстави підозрювати, що вони пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення</p>	<p>У разі, якщо у відповідального працівника є достатні підстави підозрювати, що фінансові операції пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, він зобов'язаний у день їх виявлення або спроби їх проведення зареєструвати їх та негайно (у день реєстрації) повідомити про таку фінансову операцію Держфінмоніторинг в установленому порядку за телефоном +38 044 594-16-32 (гаряча лінія)</p>
<p>9. Опис заходів, спрямованих на запобігання розголошенню інформації, що подається Держфінмоніторингу, та іншої інформації з питань фінансового моніторингу</p>	<p>САД та відповідальний працівник зобов'язані забезпечувати зберігання документів з питань проведення фінансового моніторингу у випадках та у строки, передбачені законодавством (не менше п'яти років з дня завершення операції або припинення ділових відносин), а також забезпечувати конфіденційність інформації та запобігання розголошенню інформації з питань фінансового моніторингу</p>
<p>10. Порядок надання на запит Держфінмоніторингу інформації, у тому числі щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій клієнта, операції якого стали об'єктом фінансового моніторингу</p>	<p>Інформацію на запит Держфінмоніторингу суб'єкт подає в паперовому та/або електронному вигляді разом із супровідним листом, в якому зазначається перелік документів (їх копій), що подаються. Копії документів мають бути засвідчені підписом керівника суб'єкта, скріпленим печаткою (за наявності)</p>
<p>11. Порядок збирання і зберігання документів щодо ідентифікації, верифікації та вивчення клієнтів, оцінки та переоцінки ризиків, а також усіх документів, що стосуються проведення фінансової операції та ділових відносин з клієнтом</p>	<p>САД та відповідальний працівник зобов'язані забезпечувати зберігання визначених документів не менше п'яти років з дня завершення операції або припинення ділових відносин</p>
<p>12. Перелік заходів, спрямованих на обмеження ризику зловживань, пов'язаних з послугами, що надаються з використанням новітніх технологій, зокрема забезпечують проведення операцій без безпосереднього контакту з клієнтом</p>	<p>У разі, якщо використовуються новітні технології під час надання послуг клієнту та/або проведення фінансових операцій за участю САД, клієнт належить до категорії клієнтів з підвищеним рівнем ризику. З метою зменшення зловживань такими клієнтами працівники САД здійснюють аналіз ризиків, який полягає у поглибленому визначенні, оцінці, посиленому моніторингу, контролі з урахуванням результатів ідентифікації та вивчення фінансової діяльності клієнта, послуг, що надаються клієнту, посиленому аналізу всіх операцій, проведених ним, та їх відповідності фінансовому стану і змісту діяльності клієнта</p>
<p>13. Порядок направлення запитів до органів державної влади з метою виконання завдань, покладених на суб'єкта Законом</p>	<p>Відповідно до п. 3 ст. 8 Закону, САД має право звернутися до державних органів, державних реєстраторів із запитом щодо надання ними необхідної інформації. На запит інформацію про клієнта надають: уповноважені особи Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, органів виконавчої влади, правоохоронних органів, державні реєстратори; інші уповноважені особи</p>
<p>14. Порядок проведення внутрішніх перевірок діяльності суб'єкта на предмет дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення</p>	<p>Перевірка діяльності працівників САД, які забезпечують здійснення фінансових операцій, на предмет дотримання законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, виконання Правил, Програм здійснюється не рідше одного разу на три роки згідно з планом перевірок, затвердженим керівником САД. Відповідальний працівник має право залучати до проведення перевірок з цих питань будь-яких працівників, надавати їм доручення і вказівки у межах своєї компетенції, обов'язкові до виконання, а також вимагати від них допомоги при провадженні окремих дій. За результатами перевірки складається акт, який підписують особи/особа, які/яка здійснювали/здійснювала перевірку. В акті зазначаються висновки та за необхідності – пропозиції щодо усунення недоліків, виявлених за результатами перевірки. Акт перевірки після його підписання направляється керівнику для інформування та вжиття за необхідності заходів реагування</p>

<p>15. Порядок ознайомлення працівників з внутрішніми документами з питань фінансового моніторингу</p>	<p>Для забезпечення належного рівня підготовки персоналу з питань проведення фінансового моніторингу відповідальний працівник здійснює підготовку персоналу щодо виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, шляхом проведення освітніх та практичних заходів. Усі працівники, які беруть участь у здійсненні або у забезпеченні здійснення фінансової операції (далі – працівники), повинні ознайомитися з Правилами та Програмою, а також брати участь у відповідних навчальних заняттях за планом, розробленим та затвердженим керівником</p>
--	--

* Ці критерії будуть опубліковані в наступних статтях.

Правила складаються з п'ятнадцяти розділів, що висвітлюють основні вимоги Закону № 361 до організації первинного фінансового моніторингу САД та визначають процедури, які він має застосувати. У правила можуть вноситися певні зміни, викликані або зміною законодавства, або умовами господарювання САД. З правилами мають бути ознайомлені всі без винятку співробітники САД через участь у внутрішньофірмовому навчанні з питань фінансового моніторингу. Крім правил, САД також має розробити:

- посадову інструкцію для відповідальної особи;
- програму фінансового моніторингу як план щорічних організаційних заходів з питань фінансового моніторингу;
- анкету (опитувальник) щодо ідентифікації та верифікації клієнтів (у розрізі клієнтів – резидентів та нерезидентів, фізичних осіб та юридичних осіб);
- положення про оцінку та управління ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. При цьому слід зауважити, що “Критерії ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення”, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 08.07.2016 р. № 584 мають бути змінені до 28 липня 2020 року, а отже, і розроблене до цього часу положення потребуватиме змін;
- журнал вхідної та вихідної реєстрації документів;
- журнал обліку інформації, направленої до правоохоронних органів;
- журнал обліку інформації, направленої до Державної служби фінансового моніторингу України;
- журнал обліку зупинених фінансових операцій;
- журнал ознайомлення та обліку користування внутрішніми документами з фінансового моніторингу і щодо відповідальності за порушення внутрішніх документів та вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу;
- положення про підготовку персоналу з питань проведення фінансового моніторингу;
- план навчання та підвищення кваліфікації працівників щодо здійснення заходів з фінансового моніторингу на рік;

- календарний план і програму навчання працівників та підвищення їхньої кваліфікації;
- журнал навчання та підвищення кваліфікації працівників щодо здійснення заходів фінансового моніторингу;
- процедури режиму доступу до внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу;
- посадову інструкцію працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу;
- попередження працівників підприємства про відповідальність за порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Усі вищезгадані документи слід систематизувати за розділами:

1. Документальне забезпечення фінансового моніторингу САД.
2. Персонал та навчання персоналу з питань фінансового моніторингу.
3. Документальне забезпечення взаємодії з Держфінмоніторингом, міністерствами та відомствами.

Застосування їх на практиці забезпечить документальне підтвердження проведених процедур первинного фінансового моніторингу САД. А систематизація документів за розділами полегшить користування ними особою, відповідальною за проведення фінансового моніторингу, та за необхідності – співробітниками САД і контролюючими органами при зовнішній перевірці.

Основні результати і висновки. У ході дослідження виявлено необхідність ретельного вивчення вимог Закону № 361 щодо впровадження фінансового моніторингу САД та коригування чинних або створення нових положень щодо його здійснення. З цією метою розроблені: наказ про призначення відповідальної за проведенні фінансового моніторингу особи; висновок щодо перевірки ділової репутації кандидата на посаду відповідального працівника; Правила фінансового моніторингу САД; щомісячна довідка відповідальної особи про результати проведених заходів щодо фінансового моніторингу. Запропоновані документи дозволять САД виконати вимоги Закону № 361 та уникнути значних фінансових санкцій, передбачених цим Законом.

Подальші дослідження будуть направлені на розробку блоку документального забезпечення

ідентифікації, верифікації клієнтів САД, кінцевих бенефіціарних власників, взаємодії з Держфінмоніторингом, Міністерством фінансів, іншими міністерствами і відомствами, оцінки ризиків замовників аудиторських послуг, навчання персоналу САД з питань фінансового моніторингу.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX, станом на 28.04.2020 р. // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 21.05.2020).
2. Балануца О. О. Місце та роль фінансового моніторингу в Україні як основоположного чинника ефективної боротьби держави з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму // 36. наук. праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. № 1, С. 35–42.
3. Дмитренко Е. С. Окремі проблеми механізму правового забезпечення фінансової безпеки держави та шляхи вирішення // Правове регулювання економіки. 2017. Вип. 16. С. 54–63.
4. Дмитренко Е. С. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів, передбачених статтями 209 та 209-1 Кримінального кодексу України // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2014. № 1. С. 43–50.
5. Сухонос В. В. Взаємодія прокуратури із суб'єктами фінансового моніторингу // Вісник прокуратури. 2010. № 12. С. 30–35.
6. Хмелюк А. А. Фінансовий моніторинг: суб'єкти та об'єкти в Україні // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2014. № 1 (64). С. 174–180.
7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII, втрата чинності від 28.04.2020 р. // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> Дата звернення: 21.02.2020.
8. Денисюк С.Ф. Злочинна діяльність: поняття, структура та характеристика елементів // Право і безпека. 2011. № 1 (38). С. 135–139.

References

1. Pro zapobihannia ta protydiuu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsyudzhennia zbroi masovoho znyshchennia [On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction. Law of Ukraine of December 06, 2019 № 361-IX]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from [http:// https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20](http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20) [in Ukrainian].
2. Balanutsa, O. O. (2011). Mistse ta rol finansovoho monitorynhu v Ukraini yak osnovopolozhnoho chynnyka efektyvnoi borotby derzhavy z lehalizatsiieiu (vidmyvanniam) koshtiv ta finansuvanniam teroryzmu [The place and role of financial monitoring in Ukraine as a fundamental factor in the effective struggle of the state against money laundering and terrorist financing]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy – Collection of scientific works of the National University of the State Tax Service of Ukraine, Issue 1*, 35–42 [in Ukrainian].
3. Dmytrenko, E. S. (2017). Okremi problemy mekhanizmu pravovoho zabezpechennia finansovoi bezpeky derzhavy ta shlyakhy vyrishennia [Some problems of the mechanism of legal support of financial security of the state and ways of the decision]. *Pravove rehuliuivannia ekonomiky – Legal regulation of the economy, Issue 16*, 54–63 [in Ukrainian].
4. Dmytrenko, E. S. (2014). Rol finansovoho monitorynhu u minimizatsii latentnosti zlochyniv, peredbachenykh stattiamy 209 ta 209-1 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [The role of financial monitoring in minimizing the latency of crimes under Articles 209 and 209-1 of the Criminal Code of Ukraine]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy – Scientific Journal of the National Academy of Prosecutors of Ukraine, Issue 1*, 43–50 [in Ukrainian].
5. Sukhonos, V. V. (2010). Vzaiemodiia prokuratury iz subiektamy finansovoho monitorynhu [Interaction of the Prosecutor's Office with the subjects of financial monitoring]. *Visnyk prokuratury – Bulletin of the Prosecutor's Office, Issue 12*, 30–35 [in Ukrainian].
6. Khmeliuk, A. A. (2014). Finansovyi monitorynh: subiekty ta obiekty v Ukraini [Financial monitoring: subjects and objects in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy (ekonomika, pravo) – Scientific Bulletin of the National University of the State Tax Service of Ukraine (economics, law), Issue 1 (64)*, 174–180 [in Ukrainian].

7. Pro zapobihannya ta protydiyuu lehalizatsiyi (vidmyvannyu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom, finansuvannyu teroryzmu ta finansuvannyu rozpovsyudzhennya zbroyi masovoho znyshchennya [On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction. Law of Ukraine of October 14, 2014 № 1702-VII]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> [in Ukrainian].

8. Denysyuk, S. F. (2011). Zlochynna diialnist: poniattia, struktura ta kharakterystyka elementiv [Criminal activity: concept, structure and characteristics of elements]. *Pravo i bezpeka – Law and Security, Issue 1 (38)*, 135–139 [in Ukrainian].

O. E. Lubenchenko,

*DSc in Economics, Associate Professor,
Head of National Center of Accounting and Audit,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit,
E-mail: olga.lubenchenko@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4209-8929>*

Organization and Methodological Support of Financial Monitoring in an Auditing Firm: New Requirements

The requirements to financial monitoring to be implemented by auditing entities, as defined by the Law of Ukraine “Preventing and Combating Legalization (Laundering) of Incomes Received by Criminal Ways, or Financing of Terrorism or Financing of Proliferation of Arms of Mass Destruction” from 06.12.2019 p. No 361-IX, enforced on 28.04.2020, are studied. The occurrence of ambiguous interpretations of some notions in the abovementioned Law or heavy financial sanctions that may be imposed on auditing entities entail the need in elaborated and implemented intra-firm documents on financial monitoring. While the previous revision of the Law contained the clearly defined peculiarities of organization of financial monitoring by auditing entities when providing certain services to clients (real estate transactions; asset management; raising of funds for establishing, operating and managing legal entities; sales and purchases of corporate assets), such peculiarities cannot be found in the new revision of the Law. It follows that now the auditing entities need to be guided by general norms of the Law in organizing financial monitoring. A series of administrative documents has been elaborated for this purpose: the order on appointment of a person responsible for financial monitoring; the conclusion of business reputation review for a candidate for the position of responsible person; the rules for financial monitoring of auditing entity; the monthly reference of the responsible person on the results of implemented actions on financial monitoring. The elaborated rules for financial monitoring cover all the legal requirements on implementation of financial monitoring, with the possibility of making amendments in them as appropriate. The rules must be informed to all the staff of an auditing entity, engaged in the provision of auditing and non-auditing services, through participation in internal training on financial monitoring issues. Apart from the rules, it is proposed that the working documentation supporting the procedures of financial monitoring should be supplemented by the following sections: 1. Documentary support for financial monitoring of auditing entities. 2. Staff and training of staff on financial monitoring issues. 3. Documentary support for interactions with the State Service of Financial Monitoring of Ukraine, ministries and administrative department, which allow auditing entities to meet fully the legal requirements and avoid heavy financial sanctions on the side of controlling and regulatory bodies.

Key words: *auditing entity, audit services, financial monitoring, primary financial monitoring, rules for financial monitoring, responsible person.*

Бібліографічний опис для цитування:

Лубенченко О. Е. Організація та методичне забезпечення фінансового моніторингу в аудиторській фірмі: новітні вимоги. *Статистика України*. 2020. № 4. С. 81–91. Doi: 10.31767/su.4(91)2020.04.09.

Bibliographic description for quoting:

Lubenchenko, O. E. (2020). Orhanizatsiia ta metodychne zabezpechennia finansovoho monitorynhu v audytorskii firmi. Novitni vymohy [Organization and Methodological Support of Financial Monitoring in an Audit Firm: New Requirements]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 4, 81–91. Doi: 10.31767/su.4(91)2020.04.09.